

İNTERNET DİSKURSUNDA İXTİSARLAR VƏ QISALTMALAR

İnformasiya texnologiyalarının və internetin yaranması və sürətli inkişafı dil mühitində dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. İnternet təkcə informasiya mənbəyinə deyil, həm də insanların həyatının bütün sahələri ilə sıx bağlı olan dominant ünsiyyət vasitəsinə çevrilmişdir. Elektron inqilab linqvistik inqilaba səbəb oldu, bu da öz növbəsində yeni şəbəkənin, elektron dilin yaranmasına gətirib çıxartdı [10, s. 238]. Müasir dilçilik internetdə ünsiyyəti və kompüter şəbəkəsində linqvistik ünsiyyətin xüsusiyyətlərini öyrənir. İnnovativ tədqiqat sahəsi yeni bir terminin - internet diskursunun meydana gəlməsini müəyyənləşdirir.

İnternet diskursu onlayn məkanda müxtəlif ünsiyyət vasitələri ilə həyata keçirilən ictimai ünsiyyət formasıdır. A.A.Uşakov internet diskursunu "orijinal kommunikativ janrların" formalaşdığı və inkişaf etdirdiyi xüsusi yeni nitq növü hesab edir. Eyni zamanda global şəbəkədə ünsiyyətin əsas linqvistik xüsusiyyəti yazılı və şifahi nitqin sintezindən ibarətdir [8, s. 170]. Bu eyni xüsusiyyəti E.Ketçam da vurğulayaraq, internet diskursunu "şifahi və yazılı diskursun hibridi" adlandırır [14, s. 36]. E.K.Rusanova görə, internet diskursu çoxşaxəli ünsiyyət növüdür, müxtəlif amillərdən (vəziyyətdən, iştirakçılardan, istifadəçilərdən, ünsiyyətin məqsədlərindən və s.) asılı olaraq alt diskursları əhatə edə bilər: gündəlik, işgüzar, elmi, reklam və s." [7]. E.S.Yurtayeva belə nəticəyə gəlir ki, internet diskurs ümumdünya şəbəkə məkanında ünsiyyət vəziyyətinə düşmüş nitq situasiyasıdır [9, s. 312]. A.N. Qayfullina internet diskursunu "praqmatik, sosial-mədəni, psixoloji amillər, məqsədyönlü sosial fəaliyyət, o cümlədən insanların qarşılıqlı əlaqəsi və onların şüur mexanizmləri - idrak prosesləri ilə birlikdə" mətnin yaradılması prosesi kimi başa düşür [2, s. 7]. İnternet diskursunun ayrıca diskurs növü kimi statusu və yeni ünsiyyət forması onun fəaliyyət mühiti, yeni linqvistik formaları və müasir cəmiyyətin həyatında internetin dominant rolu ilə müəyyən edilən spesifik xüsusiyyətləri ilə təsdiqlənir [6, s. 7]. E.V.Varlamova internet diskursuna belə tərif verir: "İnternet diskurs internet məkanında elektron mətnlərlə verilmiş müasir kütləvi informasiyanın spesifik mühitidir" [1, s. 34]. O.V.Lutovinova isə "virtual diskurs" terminindən istifadə edir. Müəllifə görə, o, kompüter texnikasının köməyi ilə yaranan virtual reallıqda ünsiyyətə qərq olmuş mətndir [5, s. 5].

İnternet diskursu termin sosial şəbəkələr, forumlar, bloqlar, çatlar və messengerlər kimi internetdə müxtəlif platformalar vasitəsilə baş verən müzakirələr, fikir mübadiləsi, şərhlər və digər ünsiyyət formaları da daxil olmaqla geniş qarşılıqlı əlaqələri əhatə edir. İnternet diskursunun fərqli xüsusiyyəti müxtəlif üslub ünsürlərinin birləşməsi, danışqda işlənən söz və ifadələrinin, dil oyunlarının ünsürlərinin daxil edilməsi, müxtəlif struktur tipli frazeoloji vahidlərin istifadəsi, təsviri təriflərin bir hissəsi kimi səciyyəvi sözlərin istifadəsi, təsvir olunan hadisənin qiymətləndirilməsini dolayısi ilə əks etdirən konnotativ söz və ifadələrdir [4, s. 59].

Müasir cəmiyyətdə internet müzakirəsi bir neçə səbəbə görə böyük əhəmiyyət kəsb edir: 1. Qlobal ünsiyyət: İnternet dünyanın istənilən yerində insanlar arasında ünsiyyət və məlumat mübadiləsini təmin edir. Bu, qlobal ünsiyyət və müxtəlif fikir mübadiləsi üçün nadir imkandır; 2. İnformasiyanın demokratikləşməsi: İnternet informasiyanın sərbəst mübadiləsi üçün platforma təmin edir. İnsanlar bərabər şərtlərlə öz fikirlərini ifadə edə, biliklərini bölüşə və müzakirələrdə iştirak edə, bununla da informasiyaya çıxışı demokratikləşdirə bilərlər; 3. İctimai rəyin formalaşdırılması: Onlayn diskurs ictimai rəyin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Onlayn müzakirə olunan hadisələr ictimai rəyə əhəmiyyətli təsir göstərə və hətta hökumət səviyyəsində qərarların qəbuluna təsir göstərə bilər; 4. İcmaları bir araya gətirmək: İnternet məkandan asılı olmayaraq ortaq maraqlara malik icmalar yaratmağa imkan verir. İnsanlar paylaşma və həmrəyliyi təşviq edən müəyyən mövzular, ideologiyalar və ya məqsədlər ətrafında birləşə bilərlər; 5. Təhsil və özünütəhsil: İnternet söhbəti təhsil materiallarının qiymətli mənbəyi və özünütəhsil imkanıdır. İnsanlar aktual problemləri, həssas məsələləri müzakirə edə və təcrübə mübadiləsi apara, bununla da biliklərini artırma bilərlər.

Bütün müsbət cəhətlərlə bərabər, diskurs həm də dezinformasiya və rəqəmsal uçurum kimi problemlərlə üzləşə bilər. İnternet diskursunun dili onu digər ünsiyyət formalarından fərqləndirən bir sıra nadir xüsusiyyətlərə malikdir. Onlayn diskurs dilinin bəzi əsas aspektləri bunlardır:

1. Xüsusi linqvistik xüsusiyyətlər: a) Akronimlər və ixtisarlar: Onlayn diskurs yazılı ünsiyyəti sürətləndirmək üçün ixtisarlardan geniş istifadə edir. Məsələn, "lol" (yüksək səslə gülmək), "BRB" (dərhal geri dönmək) və s.; b) Slenq və yeni sözlər: Onlayn ünsiyyətin dinamik xarakteri nəticəsində xüsusi internet jarqonları və yeni sözlər meydana çıxır. Məsələn, "mem", "troll" və s.; c) İfadələr: İnternet diskurs rəyin emosional tonunu çatdırmaq üçün ifadələrdən fəal şəkildə istifadə edir.

2. İroniya və sarkazm: a) Onlayn diskursda tez-tez istehza və sarkazmdan istifadə olunur. Ancaq yazıda şifahi olmayan işarələrin olmaması səbəbindən bəzən anlaşılmazlıqlar baş verə bilər.

3. Hiperlinklər və memlər: a) Hiperlinklər: Hiperlinklərdən istifadə istifadəçilərə məlumatları asanlıqla paylaşmağa və müzakirələrə kontekst əlavə etməyə imkan verir; b) Memlər: Memlər onlayn diskursun mühüm hissəsidir, icma daxilində tez tanınması mümkün olan davamlı təsvirlər və nümunələr formalaşdırır.

4. Dilin təkamülü: a) İnternet diskursunun dili yeni texnologiyaların, mədəni tendensiyaaların və sosial dəyişikliklərin təsiri altında daim inkişaf edir.

5. Həşteqlər: a) Həşteqlərdən istifadə məzmunu təşkil etməyə və ictimai söhbətdə iştirak etməyə kömək edir.

⁹ AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu Kompüter dilçiliyi şöbəsinin baş elmi işçisi, filologiya elmləri doktoru, dosent

6. Təxəllüslər və anonimlik: a) Onlayn diskursda təxəllüslərdən və anonimlikdən istifadə ünsiyyət tərzinə təsir göstərərək insanlara öz fikirlərini daha sərbəst ifadə etməyə və ya əksinə, aqressiv davranmağa imkan verə bilər.

İxtisarlar və jarqon internet diskurs dilinin əsas ünsürləridir, ona sürətli informasiya mübadiləsində orijinallıq və effektivlik verir. Hələ qədim zamanlarda Markus Tullius Tironun Siseronun çıxışlarını qeyd etmək üçün bir növ qısaltmaları hazırladığına inanılır [12]. Mətn mesajlarında, eləcə də Tvitlərdə ixtisarlardan istifadə ilə bağlı bəzi araşdırmalar göstərmişdir ki, mətnin qısaldılması qismən mesajda icazə verilən məhdud sayda simvolla bağlıdır [11]. Onlardan istifadənin məqsədi mesajı tez çatdırmaq və məlumatı gizli saxlamaqdır. Bəzilərinin fikrincə, istifadəçinin qəsdən, qənaət baxımından qısaltmaya əl atdığı qeyd edirlərsə [17], digərləri ifadələrinə emosiya əlavə etmək [13] və ya sosial qrupa üzv olduqlarını göstərmək [16] məqsədi daşıdığı qeyd edirlər. Aşağıdakı nümunələrə nəzər salaq:

İxtisarlar mesajlarda istifadə olunan simvolların sayını azaltmaqla yanaşı, həm də fərqli ünsiyyət kodu yaradır, istifadəçilərə onlayn mühitdə öz fikir və emosiyalarını tez və effektiv şəkildə ifadə etməyə imkan verir. E.N.Qalıçkina internet məkanında işləyənlərin məqsədi dil vasitələrinə qənaət, müsahiblərin diqqətini cəlb etmək məqsədini güddüyünü önə çəkir [3, s. 12]. İxtisarlar və qısaltmalar internet diskurs dilinin mühüm ünsürüdür, ünsiyyəti zənginləşdirir və onlayn icmaların unikal lüğətini yaradır. Bu linqvistik aspekt məlumat ötürməkdə özünəməxsus dinamikasına və səmərəliliyinə malik olan şəbəkə rabitəsi mədəniyyətinin tərkib hissəsidir. İnternet diskursunda qısaltma və ixtisarlara səciyyələndirən bir neçə aspekti nəzərdən keçirək:

1. Vaxta və simvollarla qənaət: - İxtisarlardan istifadə edilməsinin əsas səbəblərindən biri mətn daxil edərkən vaxt və məkana qənaət etməkdir. Onlayn ünsiyyət sürəti və qısalığı ilə səciyyələnir, akronimlər fikirlərin yığcam ifadə vasitəsinə çevrilir; 2. İcma və cəmiyyətə daxil olma: - İxtisarlardan istifadəsi xüsusi onlayn qrupa və ya icmaya üzlüyü ifadə etmək üsuludur. Bu, müəyyən bir cəmiyyətin üzvləri üçün başa düşülən bir növ linqvistik kod yaradır; 3. Emosional çalar: - Bəzi ixtisarlar duyğuları ifadə etmək üçün qəbul edilir. Məsələn, "lol" (yüksək səslə gülmək) gülüşü bildirmək üçün, "brb" (bir azdan geri dön) müvəqqəti yoxluğu bildirmək üçün istifadə olunur. Bu qısaltmalar mətni emosional məzmunla zənginləşdirir; 4. İroniya və sarkazm: - İnternetdə ixtisarla istehza və ya sarkazm ifadə etmək üçün istifadə edilə bilər. Məsələn, "asap" (mümkün qədər tez) istehza ilə "mümkün qədər yavaş" (mümkün qədər yavaş) ilə əvəz edilə bilər; 5. Müxtəlif platformaların xüsusiyyətləri: - Fərqli onlayn platformaların cəmiyyətin təbiətinə əsaslanan öz unikal qısaltmaları ola bilər. Məsələn, oyun icmaları oyun terminologiyasına xas qısaltmalardan istifadə edə bilər; 6. Yeni söz və ifadələrin yaradılması: - Onlayn diskurs qısaltmalar vasitəsilə yeni sözlər və ifadələr yarada bilər. Məsələn, "selfie" "avtoportret" abreviaturasından yaranan geniş istifadə olunan bir terminə çevrilmişdir; 7. Dil dinamikasının inkişafı: - İxtisarlar və qısaltmalardan istifadə internet diskursunda yeni linqvistik formaların və dinamikaların yaranmasına və inkişafına kömək edir. Bu proses onlayn mühitin təsiri altında dilin canlı təkamülünü əks etdirir; 8. Tərcümədə çətinliklər: - İxtisarlar tərcümədə çətinliklər yarada bilər, çünki onlar çox vaxt hərfi mənada tərcümə edilməyən mədəni və linqvistik kontekstlərə malikdirlər.

İnternet diskursunda ixtisarlar və qısaltmalar yalnız onlayn icmaların spesifik dilini müəyyən etmir, həm də bu icmaların iştirakçıları üçün aydın təsdiq kodunu formalaşdırır. Bu, onlayn məkanda linqvistik yaradıcılığın və effektiv ünsiyyətin ifadəsidir.

Onlayn diskursda çoxlu sayda ixtisar və qısaltmalar mövcuddur və onların məşhurluğu kontekstdən, icmadan və platformadan asılı olaraq dəyişə bilər. Aşağıda bəzi ümumi qısaltma və ixtisarlardan siyahısı verilmişdir:

1. LOL: (yüksək səslə gülün); 2. BRB: (mən dərhal qayıdacağam); 3. OMG: (Aman Tanrım); 4. TTYL: (daha sonra danışaq); 5. IMHO: (təvazökar fikrimcə); 6. BTW: (yeri gəlmişkən); 7. IDK: (bilmirəm); 8. FYI: (məlumatınız üçün); 9. ICYMI: (söhbəti qaçırdığınız halda); 10. ROFL: (gülərək yuvarlanmaq); 11. DM: (şəxsi mesaj); 12. TL; DR: (çox uzun; oxumadım) və s.

Bu, sadəcə olaraq kiçik bir seçimdir və internet müzakirəsində fəal şəkildə istifadə olunan bir çox başqa ixtisar və qısaltmalar mövcuddur. Qeyd etmək vacibdir ki, bu ifadələr zaman keçdikcə dəyişə və dəyişdirilə bilər, müxtəlif onlayn icmalarda fərqli mənalara malik ola bilər.

Nəticə etibarilə, demək lazımdır ki, internet ixtisarlara dilə əhəmiyyətli təsir göstərir, yeni ünsürlər təqdim edir və kommunikativ təcrübələri dəyişir. Bir çox internet qısaltmaları qlobal miqyasda qəbul edilmiş, müəyyən dil ünsürlərinin qloballaşmasına kömək edir. Beləliklə, qısaltmalar onlayn mühitdə universal dilin bir hissəsinə çevrilə bilər. Ümumiyyətlə, internet abreviaturaları rəqəmsal əsrdə dilin təkamülünə töhfə verən dil praktikalarının dəyişdirilməsi üçün aktiv alət rolunu oynayır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Варлимова Е.В. Особенности германского леворадикального Интернет-дискурса: дисс.канд.фил.наук. Астрахань.2006. 175 с.
2. Гайфуллина А.Н. Гендерные особенности вербализации концепта «мужчина» в интернет-дискурсе: автореф. дисс. ... канд. филол. наук / А.Н. Гайфуллина. – Казань, 2010. – 24 с.
3. Галичкина Е.Н. Специфика компьютерного дискурса на английском и русском языках (на материале жанра компьютерных конференций): автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Волгоград, 2001. 21 с.
4. Загоруйко И.Н. Интернет-дискурс в современном коммуникационном пространстве. Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. № 3, 2012. С.56-60.
5. Лутовинова О.В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Волгоград.2009. 35 с.
6. Мельникова О.К. К вопросу об определении термина «интернет-дискурс» Казанский вестник молодых ученых Педагогические науки. Теоретические и практические вопросы современной лингвистики. 2018, том 2 № 4 (7) - https://kpfu.ru/portal/docs/F_2282646847.Melnikova.pdf
7. Русанов Е.К. Интернет-дискурс в дискурсивной парадигме /Е.К. Русанов // Гуманитарные юридические исследования. – 2016. – №1. – С.214-217

8. Ушаков А.А. Интернет-дискурс как особый тип речи / А.А. Ушаков // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение. – 2010. – №4. – С.170-174
9. Юртаева Е.С. Характеристики виртуальной языковой личности в коммуникативном пространстве Интернет-дискурса / Е.С. Юртаева // Иностранные языки в контексте межкультурной коммуникации. – 2016. – С.307-312.
10. Chrystal, D. Language and the Internet. - Cambridge University Press, 2004. – 272 p
11. Dabrowka M. Abbreviated English – A typical feature of online communication? Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis 135(34):pp.235-251. DOI: [10.4467/20834624SL.18.022.9316](https://doi.org/10.4467/20834624SL.18.022.9316)
12. Danesi M. Language, society and new media. Sociolinguistics today. New York, London. 2016.
13. Dresner, E., & Herring, S. C. Functions of the non-verbal in CMC: Emoticons and illocutionary force. Communication Theory, 20, 2010. Pp.249-268.
14. Ketcham E. Internet Discourse: The application of discourse analysis to instant messaging communication: Honors Thesis / E. Ketcham. – Northeastern University, USA, 2011. – 39p. – URL: https://repository.library.northeastern.edu/downloads/neu:376918?datastream_id=content
15. Lewis, C., & Fabos, B. Instant messaging, literacies, and social identities. Reading Research Quarterly, 40, 2005, pp.470-501. doi:10.1598/RRQ.40.4.5
16. Taylor, A., and Vincent, J. An SMS history. In L. Hamill & A. Lasen (Eds), Mobile world: Past, present, and future. (pp. 75-91). 2005. New York: Springer.

Açar sözlər: diskurs, ixtisarlər, ünsiyyət vasitələri, sosial şəbəkələr, sosial-mədəni

Ключевые слова: дискурс, аббревиатуры, средства коммуникации, социальные сети, социокультурные

Key words: discourse, abbreviations, means of communication, social networks, socio-cultural

Xülasə

Məqalə internet diskursunda ixtisarlər və onların onlayn icmaların dil təcrübəsinə təsirinin öyrənilməsinə həsr edilmişdir. Müəllif internet kommunikasiyalarında geniş istifadə olunan ixtisarlərin müxtəlifliyini araşdırır və onların linqvistik, sosial-mədəni və praktiki aspektlərini təhlil edir. Məqalədə məşhur ixtisarlərin icmalı yer alır, onların sürətli mesajlaşmada funksionallığı təsvir edilir və onlayn icmaların spesifik leksik şəxsiyyətinin formalaşmasında onların rolu vurğulanır. Dil müxtəlifliyi və onlayn mühitlərdə mesajların qavranılması və anlaşılması üçün qısaldılmış sözlərdən istifadənin nəticələri də nəzərdən keçirilir. Təhlil əsasında müəllif ixtisarlərin internet diskurs dilinin təkamülünə təsiri və rəqəmsal ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasında rolu haqqında nəticə çıxarır.

Abbreviations and acronyms in Internet discourse

Summary

The article is devoted to the study of abbreviations in internet discourse and their impact on the language experience of online communities. The author examines the variety of abbreviations widely used in Internet communications and analyzes their linguistic, sociocultural, and practical aspects. The article provides an overview of popular abbreviations, describes their functionality in instant messaging, and highlights their role in shaping the specific lexical identity of online communities. The implications of language diversity and the use of acronyms for the perception and understanding of messages in online environments are also considered. Based on the analysis, the author draws conclusions about the impact of abbreviations on the evolution of the Internet discourse language and its role in the formation of digital communication culture.

Аббревиатуры и сокращения в интернет-дискурсе

Резюме

Статья посвящена изучению аббревиатур в интернет-дискурсе и их влиянию на языковой опыт интернет-сообществ. Автор рассматривает разнообразие аббревиатур, широко используемых в интернет-коммуникациях, и анализирует их лингвистический, социокультурный и практический аспекты. В статье дан обзор популярных аббревиатур, описаны их функциональные возможности в сфере обмена мгновенными сообщениями, а также отмечена их роль в формировании специфической лексической идентичности интернет-сообществ. Также рассматриваются последствия языкового разнообразия и использования сокращений для восприятия и понимания сообщений в онлайн-среде. На основе анализа автор делает выводы о влиянии аббревиатур на эволюцию языка интернет-дискурса и ее роли в формировании культуры цифрового общения.

Rəyçi: dos. L.Ələkbərova